

Șăușa – repere istorice

Epoca veche

cca. 6000 – cca.500 î.d. Hr.

Descoperirile fortuite și săpăturile arheologice au scos la lumină vestigii ce atestă locuirea acestei zone a cursului mijlociu al Mureșului încă din neolitic, comunitățile umane desfășurându-se în așezări statornice de o parte și de alta a râului (Tg. Mureș, Morești, Cipău, Iernut, Lechința de Mureș ș.a.)

cca. 450/300 î.d.Hr. - 106 d.Hr.

Între relicvele civilizației străbunilor autohtoni ai poporului român se află și fragmentele ceramice dacice descoperite la Șăușa, aflate în Muzeul de Istorie din Aiud și menționate de Dumitru Berciu în “Zorile istoriei la Carpați și Dunăre” (1966).

106-271 d.Hr.

Așezările din zonă au făcut parte din provincia Dacia, după instaurarea stăpânirii romane. În 1846 a fost descoperit la Șăușa un tezaur constituit din 84 monede romane de argint. (Valeriu Lazăr, “Repertoriul arheologic al județului Mureș”, Târgu-Mureș, 1995)

Epoca medie

Sec. IV-IX

În timpul migrațiunii popoarelor, autohtonii daco-romani au rezistat în această zonă în obști țărănești bazate pe cultivarea pământului și creșterea animalelor.

Sec. X-XI

În secolul X și începutul secolului XI, Șăușa, ca și celelalte sate mureșene din împrejurimi, făcea parte din formațiunea politică voievodală condusă de Gelu Românul, apoi din cea condusă de Gyla, menționate de cronicarul Anonymus. (Unul din centrele de seamă ale voievodatului lui Gelu era cetatea de la Morești, localitate învecinată cu satul Șăușa).

Sec. XI-XIV

Regii arpadieni și nobilimea ungară cuceresc Transilvania, teritoriile ocupate devenind proprietate regală și apoi fiind dăruite nobililor sau bisericii. În actele de donație întocmite apar primele atestări documentare ale localităților din jur: Ungheni (1264), Tg. Mureș, Chirileu (1332), Berghia (1334), Vaidei (1336), Vidrasău (1383), Sânmărghita (1408) ș.a.

1414 – Prima atestare documentară a localității Șăușa, sub denumirea de Sospathak (Pârâul Sărat).

1420 – Este menționată “possessio Volahsospatak”, printr-un document citat de Csanki Dezso în lucrarea “Geografia istorică a Transilvaniei în epoca Huniazilor”.

Orban Balazs, în “Descrierea Secuimii”, vol. IV, Pesta, 1870, scrie: “Sospatak apare ca denumire din 1420, an în care un anume Bogar Miklos din Tujon obține prin donație pământuri în Șăușa”. În aceeași lucrare, Orban Balazs oferă și următoarele date despre Șăușa:

“Un pârâu numit Sospathak constituie limita de apus a Scaunului Mureș, pe care îl delimitează de județul Turda. Acest pârâu desparte și satul din vale în două, Șăușa Secuiască și Șăușa de dincolo de pârâu (de Câmpie n.n.), aparținând județului Turda”.

Divizarea așezării între Scaunul Mureș - “Morosșac” și “Varmeghie” va dăinui până în epoca modernă după unirea din 1918, datele din statistici fiind consemnate, ca atare, separat.

1461 – Într-un registru de evidență a quinquagesimei (dare după animale la care erau supuse exclusiv comunitățile românești), sunt incluse ambele așezări: Șăușa Secuiască și Șăușa de Câmpie (document publicat de Zenovie Pâclișanu).

1713-1724 – Din conscripțiile efectuate în timpul “Pragmaticii Sancțiuni, în Șăușa Secuiască (Scaunul Mureș), sunt notate: 3 familii de iobagi și 7 de jeleri, având loc arător de 73 câble și fânaț de 9 care de fân; în Șăușa de Câmpie, județul Turda, erau: 6 familii de iobagi, 7 de jeleri, 7 familii de alți locuitori, având loc arător de 259 câble, fânaț de 73 care de fân, venitul local de 73 florini.

1733 – Conscripția episcopului Inochentie Micu menționează: Șăușa de Câmpie cu – 125 suflete, biserică cu casă parohială posedând 10 iugăre arător, cositor de 6 care de fân. Sunt menționați preoții Gavrilă și Maței. Șăușa Secuiască – 150 de suflete, avea biserică, dar nu avea prot propriu.

1762 – La Șăușa de Câmpie erau 24 de familii neunite, 1 familie unită, biserică ortodoxă, două case parohiale, 1 preot unit, 1 preot neunit.

Șăușa Secuiască, filie la Parohia Morești, avea 12 familii neunite.

1766 – Conscripția Eparhiei Legii grecești neunite din Ardeal consemnează la Șăușa 260 creștini neuniți: 140 bărbați, 120 femei.

1777 – Conscripția fiscală din acest an prezintă o așezare mijlocie tipic iobăgească, stratificată sub aspect social astfel: 10 familii de iobagi, 26 familii de jeleri, 2 familii de văduve.

1785 – Șăușa de Câmpie este menționată în conscripție cu 7 familii însumând 48 de persoane, din care 6 pot fi recrutați. Proprietarul principal era Teleki Karoly.

1786 – Recensământul iozefin înregistrează 32 de familii, la 33 de case, populația reală fiind de 177 de suflete, din care 96 bărbați. Au un preot.

1805 – Protocolul ortodocșilor consemnează la Șăușa 21 de familii. Au biserică. Preotul în funcțiune este George Muntean, hirotonit la Buda în 1778.

1842 – Parohia Șăușa avea 366 de suflete.

Epoca modernă

1848-1849 – Șăușenii participă la amplele și dramaticele încleștări ale Revoluției române din Transilvania. Șăușa face parte din Tribunalul II al Prefecturii Câmpiei, alături de satele Oarba, Dileul Nou, Dileul Vechi, Sânmărghita, Oroiu, Petea, Vaidei, Iclandul Mic.

Gărzile secuiești intră în sat, localnicii refugiindu-se în pădurea de la Vaidei.

Între victimele revoluției sunt consemnate în documente numele preotului Simeon Precup și al tânărului teolog Petru Boantă, tribun.

Tradiția locală reține fuga de represiune, dincolo de Carpați, a unor membri ai familiei Boantă, stabiliți ulterior în Dobrogea.

1850 – Pentru prima oară în document scris, denumirea localității este consemnată Șăușa în forma pronunției ei românești, păstrată până în prezent. Școala, construită din lemn, era frecventată de 22 elevi (prima mențiune documentară a Școlii din Șăușa); preot era Ioan Precup, cantor și învățător – Danilu Pașca.

La recensământul oficial, în cele două părți de sat – Șăușa de Câmpie și Șăușa Secuiască – sunt consemnați 515 locuitori, din care 496 români și 19 unguri.

1865 – Localitatea, sub denumirea de “Șieușiea”, este consemnată în evidențele arhidiecezane ca având parohie cu 475 de suflete și biserică.

1871 – Parohia este notată ca având biserică de piatră cu hramul “Pogorârea Duhului Sfânt” și matricole pentru născuți, morți și căsătoriți.

1876 – Satul Șăușa avea școală construită din bârne de lemn și era frecventată de 26 elevi.

1882 – Din acest an se păstrează file ale evidenței cadastrale a satului Șăușa Secuiască.

1896 – Din matricole reiese că s-au născut în acest an 23 de copii, au decedat 12 persoane și s-au oficiat două căsătorii.

1900 – Șăușa numără 553 locuitori, din care 481 români. Gara feroviară, stația telefonică și oficiul poștal deservente erau la Ungheni.

1911 – Evidența proprietarilor agricoli din Ungaria consemnează pe Alexandru Precup cu o suprafață totală de 278 iugăre, din care 155 iugăre teren arător, numitul preot fiind, în epocă și în zonă, unul din marii deținători de averi funciare.

1914 – 1918 – Primul război mondial. În luptele marii conflagrații și-au pierdut viața 6 fii ai satului Șăușa, mulți alții fiind răniți.

Epoca contemporană

1918 – La încheierea conflagrației mondiale, se realizează și aspirația multiseculară a românilor – desăvârșirea unității național-statale.

La 18 noiembrie 1918 se constituie Consiliul Național Român din comuna Șăușa, ca președinte fiind ales Gheorghe Precup, primar al localității.

– 1 Decembrie 1918, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia hotărăște Unirea Transilvaniei cu România, decizie istorică primită cu satisfacție și în satul Șăușa.

1920 – Recensământul populației efectuat de Statul Român consemnează – pentru ultima oară – existența a două localități distincte Șăușa (Șăușa Secuiască) cu 171 locuitori, aparținătoare de plasa Band, județul Mureș-Turda; și Șăușa de Câmpie, cu 388 locuitori, în plasa Ludoșul de Mureș, județul Turda-Arieș.

1924 – Se ridică biserica nouă a satului, construită din cărămidă pe un nou amplasament, față de cea veche, care fusese edificată în 1871.

1930 – La recensământul general, comuna Șăușa, devenită și scriptic o singură localitate, este notată cu o populație totală de 609 locuitori (568 români, 39 unguri, 2 evrei)

1940 – Este ocupată de către Ungaria horthystă o parte a Transilvaniei, urmare a Diktatului de la Viena. Satul Șăușa

rămâne în teritoriul românesc, ca localitate de graniță.

1941 – Datele statistice consemnează o populație de 710 locuitori din care 660 români, 37 unguri, 13 alții.

1941 – 1945 – România participă la cel de al doilea război mondial. Pe frontul de Răsărit, antisovietic, și pe cel din Apus, antihitlerist și-au dat viața 18 fii ai satului Șăușa, alții fiind răniți sau contribuind prin muncă și rechiziții la susținerea României beligerante.

1950 – Prin Legea nr. 5/8 sept. 1950 privind raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române. Șăușa intră ca sat component la comuna Chirileu, raionul Luduș, regiunea Cluj.

1953 – Se instituie sistemul de contractări și achiziții care, în completarea Legii cotelor obligatorii din 1948, duce la epuizarea puterii economice a țărănimii mijlocii, conducând, în cele din urmă, la organizarea de tip colhoz a exploatațiilor agricole.

1960 – Prin Legea nr.3/1960 privind îmbunătățirea împărțirii administrative a teritoriului Republicii Populare Române, satul Șăușa devine localitate componentă a comunei Vidrasău, raionul Luduș, regiunea Mureș-Autonomă Maghiară.

1962- Se încheie procesul de cooperativizare a agriculturii. Satul Șăușa își va desfășura activitatea economică, timp de aproape trei decenii, în cadrul unei gospodării agricole colective (denumită apoi cooperativă agricolă de producție), organizată după modelul sovietic.

1966 – La recensământul general, satul Șăușa este notat cu 497 locuitori (491 români și 6 unguri)

1968 – Prin aplicarea Legii nr. 2 privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România, se trece la o nouă arondare a unităților administrativ-teritoriale. Satul Șăușa devine localitate componentă a comunei Ungheni din județul Mureș.

1977 – Industrializarea Târgu-Mureșului atrage tot mai mulți locuitori ai satelor din împrejurimi, între care și din Șăușa. Multe tinere familii se stabilesc în oraș. Din cei ce rămân în sat, o bună parte, bărbați îndeosebi, navetează la muncă în Târgu-Mureș. Recensământul atestă 349 locuitori, așadar o scădere sensibilă și îmbătrânire a populației satului.

1988 – Are loc prima întâlnire a fiilor satului Șăușa.

22 dec. 1989 – Prin mișcările ample de revoltă populară anriceaușistă, la care au aderat armata și alte structuri de apărare, a fost înlăturat regimul totalitar comunist, deschizându-se calea unei evoluții democratice a țării.

1990-2000 – Prin legislația adoptată de forurile reprezentative postdecembriste se instituie o nouă realitate social-economică a satului Șăușa.

După trei decenii, se dizolvă, prin hotărârea sătenilor, cooperativa agricolă de producție.

– Legea nr. 18/1991 reglementează redobândirea dreptului de proprietate asupra pământului. Din păcate, acest act normativ vine pe fondul recesiunii satului, a populației sale: la recensământul din 1992 sunt notați 270 locuitori (266 români și 4 unguri).

– Țăranii șăușeni, redeveniți proprietari de pământ, fondează o asociație agricolă, modalitate de înlesnire a lucrării pământului.

12 septembrie 1999 – Se inaugurează Monumentul Eroilor din comuna Ungheni, care are inscripționate și numele combatanților din Șăușa care și-au jertfit viața în cele două războaie mondiale.

20 august 2000 – Are loc cea de-a doua întâlnire a fiilor satului Șăușa.